

*Załącznik nr 1
do Uchwały Nr 12/139/12/IV
Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego
z dnia 13 marca 2012 r.*

*Wojewódzki Program
Polityki Prorodzinnej
na lata 2012-2016*

Olsztyn, 2012 rok

Spis treści:

I.	Wstęp	5
II.	Uwarunkowania prawne	5
III.	Diagnoza sytuacji demograficzno społecznej w województwie warmińsko-mazurskim	6
	1. Podstawowe informacje o województwie	6
	2. Charakterystyka demograficzna	7
	3. Gospodarka, rynek pracy i sytuacja ekonomiczna rodzin	8
	4. Poziom życia mieszkańców województwa	11
	5. Małżeństwa	17
	6. Rozwody i separacje	18
	7. Działania profilaktyczne wspierające rodzinę	18
	8. Strefa pomocy społecznej	21
IV.	Analiza SWOT	28
V.	Cel główny, cele szczegółowe i działania <i>Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016</i> oraz wskaźniki osiągnięcia celów i podmioty realizujące	29
VI.	Realizacja oraz monitorowanie <i>Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016</i>	33
VII.	Zespół ds. opracowania <i>Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016</i>	35
	Załącznik nr 1: Harmonogram wdrażania <i>Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016</i>	

I. Wstęp

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego realizuje zadania dotyczące wspierania rodziny w prawidłowym rozwoju oraz współdziała w zapewnieniu właściwej pomocy, w tym instytucjonalnej, w sytuacjach kryzysowych.

Działania te podejmowane są w oparciu o zapisy dotyczące polityki prorodzinnej ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa oraz zapisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Wojewódzki Program Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016 jest w dużej mierze kontynuacją *Wojewódzkiego Programu Prorodzinnej Polityki Społecznej na lata 1999-2003*, *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2004-2007* oraz *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2008-2011*, którego wdrażanie zakończyło się w 2011 r.

Poprzedni *Program* został przyjęty w dniu 28 grudnia 2007 r. Uchwałą Nr XIV/283/07 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Był on realizowany przy współpracy z Radą ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz lokalnymi samorządami, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, placówkami oświaty, kultury, poradniami, organizacjami pozarządowymi i in. podmiotami pracującymi na rzecz rodziny.

Program na lata 2012-2016 został opracowany przez Zespół Roboczy powołany przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą Nr 28/342/11/IV z dnia 17 maja 2011 r. W skład Zespołu weszli przedstawiciele:

- Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Wojewody Warmińsko-Mazurskiego,
- Konwentu Powiatów Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich,
- Rady ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- Warmińsko-Mazurskiego Kuratora Oświaty,
- Komendy Wojewódzkiej Policji,
- Sądu Okręgowego i Sądu Rejonowego w Olsztynie,
- Konwentu Dyrektorów PCPR Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Ośrodków pomocy społecznej z terenu województwa warmińsko-mazurskiego,
- Organizacji pozarządowych z terenu województwa warmińsko-mazurskiego.

Prace Zespołu miały charakter warsztatowy.

Cele i działania przyjęte w *Wojewódzkim Programie Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016* wynikają z diagnozy sytuacji rodzin w województwie.

II. Uwarunkowania prawne

Realizacja polityki prorodzinnej przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, obejmująca działania zmierzające do poprawy sytuacji rodzin w województwie oraz zapewnienia pomocy dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej, opiera się m. in. na poniższych dokumentach i aktach prawnych:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.),
2. Ustawa o samorządzie województwa (Dz. U. 2001 nr 142 poz. 1590 z późn. zm.),
3. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2011 nr 149 poz. 887),
4. Ustawa o pomocy społecznej (Dz. U. 2009 nr 175 poz. 1362 z późn. zm.),

5. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2010 nr 234 poz. 1536 z późn. zm.),
6. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2008 nr 69 poz. 415 z późn. zm.),
7. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2005 r. nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
8. Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2003 nr 24 poz. 198 z późn. zm.),
9. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 2002 nr 147 poz. 1231 z późn. zm.),
10. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2020 roku (Uchwała nr XXXIV/474/05 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 31 sierpnia 2005 r.),
11. Strategia Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2015 roku (Uchwała Nr XXX/444/01 z dnia 9 października 2001 r., zmieniona Uchwałą Nr XXV/354/04 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 września 2004 r.),
12. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013,
13. Europejska Karta Społeczna (Dz. U. 1999 nr 8 poz. 67),
14. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.

III. Diagnoza sytuacji demograficzno-społecznej rodzin w województwie warmińsko-mazurskim

1. Podstawowe informacje o województwie

Województwo warmińsko-mazurskie jest czwartym pod względem powierzchni regionem Polski, zajmując 24,2 tys. km² (7,7% powierzchni kraju). W granicach województwa znajduje się 116 gmin (w tym 16 miejskich, 33 miejsko-wiejskie i 67 wiejskich). Na obszarze regionu utworzonych jest 19 powiatów ziemskich oraz 2 powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu: Olsztyn i Elbląg).

W województwie wyodrębnione są trzy podregiony:

- elbląski (31% powierzchni, 37% ludności województwa), w skład którego wchodzi powiaty: braniewski, działdowski, elbląski, iławski, nowomiejski, ostródzki, m. Elbląg;
- olsztyński (43% zarówno powierzchni, jak i ludności), w skład którego wchodzi powiaty: bartoszycki, kętrzyński, lidzbarski, mrągowski, nidzicki, olsztyński, szczycieński, m. Olsztyn;
- elcki (26% powierzchni i 20% ludności regionu), w skład którego wchodzi powiaty: elcki, giżycki, olecki, piski, gołdapski, węgorzewski.

W województwie warmińsko-mazurskim tereny wiejskie zajmują 97,5% powierzchni województwa, co oznacza najwyższy udział w kraju. Powoduje to znacznie mniejszą gęstość zaludnienia w porównaniu z innymi regionami kraju, wynoszącą 59 osób na 1 km² (Polska – 122 osoby). 60% mieszkańców mieszka w miastach, a 40% na terenach wiejskich.

W regionie znajduje się 49 miast i 3.865 miejscowości wiejskich. W trzech największych miastach: Olsztynie, Elblągu i Elku mieszka łącznie ponad 40% mieszkańców miast.

Stolicą województwa warmińsko-mazurskiego i siedzibą władz samorządowych oraz przedstawicieli władz rządowych jest miasto Olsztyn, które na koniec 2009 roku zamieszkiwało 176.457 osób.

2. Charakterystyka demograficzna

Województwo warmińsko-mazurskie z liczbą ludności 1.427.118 w końcu 2009 r. zajmowało 12 miejsce w kraju (3,7% mieszkańców Polski).

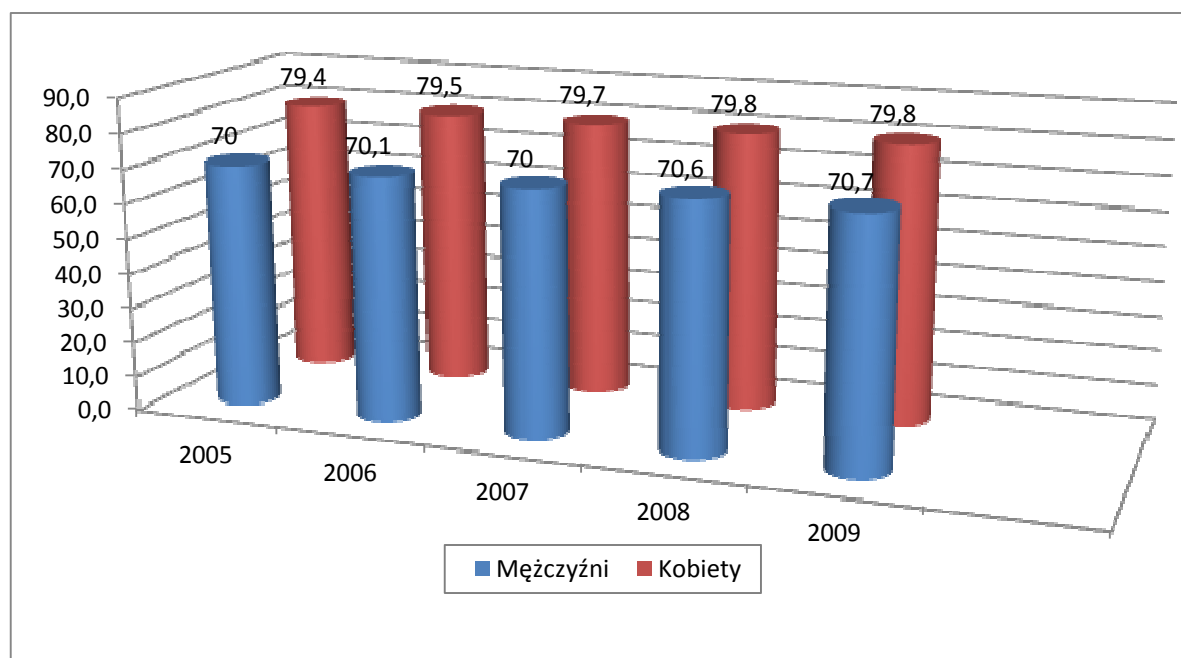
Z analiz prognostycznych dostępnych w GUS wynika, że w roku 2015 całkowita liczba ludności województwa wyniesie 1.413.253 osób, a w roku 2020 mieszkańców województwa będzie już o 26.524 osób mniej niż odnotowano na koniec 2009 roku. Prognozowanie w kierunku zmniejszania się populacji wynika z zaobserwowanych na przestrzeni ostatnich lat zjawisk, między innymi takich jak spadek przyrostu naturalnego i w konsekwencji starzenie się społeczeństwa.

W strukturze wiekowej ludności województwa warmińsko-mazurskiego na przestrzeni lat 2005-2009 można zauważyć stały proces zwiększania się grupy osób w wieku poprodukcyjnym, przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat. Liczną grupę stanowią również osoby w wieku 24-34 lata, czyli urodzone w wyżu demograficznym z końca lat 70-tych i lat 80-tych.

Jednym z czynników powodujących stale zwiększanie się liczby osób w wieku poprodukcyjnym jest również przedłużanie się przeciętnej długości trwania życia. Niekorzystnym zjawiskiem są dysproporcje w długości trwania życia kobiet i mężczyzn. Średnie krajowe dla tych grup na koniec 2009 roku wyniosły 80,1 lat dla kobiet i 71,5 lat dla mężczyzn, a dla województwa warmińsko-mazurskiego były niższe i wyniosły odpowiednio 79,8 lat i 70,7 lat.

Z danych statystycznych obejmujących lata 2005-2009 wynika również, że kobiety w województwie warmińsko-mazurskim żyją średnio 9,1 lat dłużej niż mężczyźni.

Wykres 1. Przeciętna długość trwania życia kobiet i mężczyzn w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2005-2009

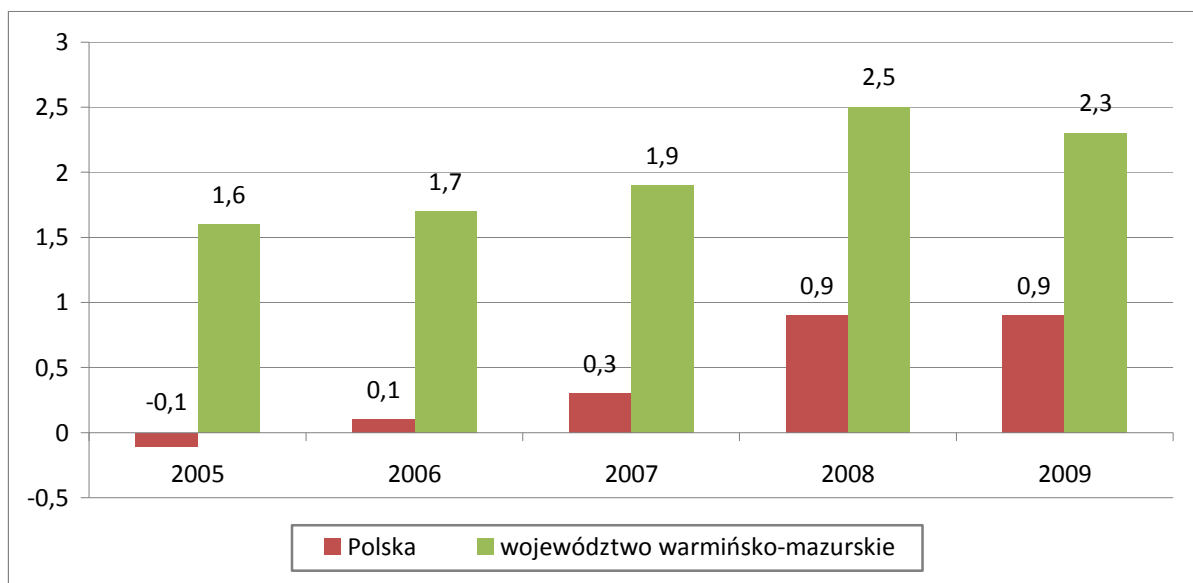
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Wobec powyższego niezbędnym jest stworzenie odpowiednich warunków życia oraz możliwości różnorodnych form aktywności dla powiększającej się grupy osób w wieku senioralnym. Podobna sytuacja występuje na terenie całego kraju.

Stanowi to jedno z ważnych wyzwań dla kształtowania polityki społecznej w regionie oraz na szczeblu rządowym.

Zjawiskiem korzystnym na tle średniej krajowej jest wskaźnik przyrostu naturalnego, który wyniósł w województwie w 2009 r. 2,3 wobec 0,9 dla średniej wielkości tego wskaźnika dla kraju. Wysokość wskaźnika obrazuje, że na terenie naszego województwa występuje obecnie podstawowa zastępowalność pokoleń.

Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w Polsce i województwie warmińsko-mazurskim w latach 2005-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

3. Gospodarka, rynek pracy i sytuacja ekonomiczna rodzin

Sytuacja ekonomiczna rodzin warunkowana jest przede wszystkim możliwościami oferowanymi przez rynek pracy. Warmińsko-mazurski rynek pracy należy do najmniej rozwiniętych i dynamicznych w kraju, natomiast samo województwo jest jednym z najmniej uprzemysłowionych obszarów Polski.

Wartość produktu krajowego brutto wytworzonego w województwie w 2008¹ r. wyniosła 35.394 mln zł (tabela poniżej). Udział regionu w tworzeniu produktu krajowego brutto w 2008 roku ukształtował się na poziomie 2,8%.

Tabela 1. Produkt krajowy brutto ogółem (w mln zł)

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008
Polska	983.302	1.060.031	1.176.737	1.275.432
Województwo warmińsko-mazurskie	28.153	29.977	32.756	35.394

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca w województwie warmińsko-mazurskim w 2008 r. wyniósł 24.814 zł (tabela poniżej). Wskaźnik ten był niższy od średniej krajowej o 8,1% i sytuował województwo na 13 miejscu w Polsce.

¹ Brak danych za rok 2009 i 2010.

Tabela 2. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (w zł)

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008
Polska	25.767	27.799	30.873	33.462
Województwo warmińsko-mazurskie	19.709	21.005	22.961	24.814
Województwo/ Polska (Polska= 100)	76,5	75,6	74,4	74,2

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Główne działy gospodarki regionu to produkcja zdrowej żywności, przemysł drzewny, gospodarka leśna, turystyka, produkcja maszyn i urządzeń. Dominuje produkcja artykułów spożywczych i napojów, mebli, maszyn i aparatury elektrycznej, odzieży. Obok przemysłu najważniejszym sektorem gospodarki województwa warmińsko-mazurskiego jest rolnictwo.²

Liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie warmińsko-mazurskim w 2009³ r., z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, wyniosła 412.001 osób i była niższa o 3,4% w porównaniu do 2008 roku.⁴ Z ogólnej liczby pracujących w 2009 roku większość skupiał sektor prywatny – 72,9% osób, w mniejszości zaś pozostawali pracownicy sektora publicznego – 27,1%.

W roku 2009 w województwie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej było niższe o 16,0% niż w kraju i wyniosło 2.605,95 zł.

Na podstawie danych otrzymanych z Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Olsztynie można stwierdzić, że w dalszym ciągu największym problemem województwa warmińsko-mazurskiego jest utrzymujący się już od wielu lat najwyższy w Polsce wskaźnik stopy bezrobocia. Stopa bezrobocia, jaką odnotowano w regionie na koniec grudnia 2010 roku, wynosząca 20,0%, była wyższa niż przeciętnie w kraju, gdzie odnotowano w tym czasie stopę bezrobocia na poziomie 12,3%.

W województwie istniało duże zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia (od 6,9% w Olsztynie, do 31,5% w powiecie Piskim), co miało negatywny wpływ na realizację przez Samorząd Województwa polityki prozatrudnieniowej.

Tabela 3. Stopa bezrobocia w latach 2008-2010 w Polsce i w województwie warmińsko-mazurskim – stan na 31.12.2010

Wyszczególnienie	Rok 2008	Rok 2009	Rok 2010	Wzrost, spadek w pkt. %		
				3-2	4-3	4-2
1	2	3	4	5	6	7
Kraj	9,5	11,9	12,3	+ 2,4	+ 0,4	+ 2,8
Region	16,8	20,2	20,0	+ 3,4	- 0,2	+ 3,2

Zródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

² Europa – Oficjalny portal Unii Europejskiej (<http://ec.europa.eu/>)

³ Brak danych za rok 2010

⁴ Analiza sytuacji na rynku pracy w Województwie Warmińsko-Mazurskim w 2010 roku. Monitoring realizacji Regionalnego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia za 2010 rok, Olsztyn 2011, s. 11.

Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie jako osoby o szczególnej sytuacji na wojewódzkim rynku pracy wyszczególnia⁵:

- osoby bezrobotne do 25 roku życia;
- osoby długotrwale bezrobotne;
- osoby bezrobotne bez kwalifikacji zawodowych;
- osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia;
- bezrobotne osoby niepełnosprawne.

Wśród osób bezrobotnych w województwie warmińsko-mazurskim przeważały kobiety. Ich liczba na koniec 2010 roku wynosiła 56.128, co stanowiło 53,0% ogółu bezrobotnych.

Prawie połowa bezrobotnych zarejestrowanych w województwie (52.272 osób, tj. 49,3%) zamieszkiwała na wsi.

W grudniu 2010 roku, prawo do pobierania zasiłku przysługiwało 21.709 osobom, co stanowiło jedynie 20,5% populacji bezrobotnych (105.942 osób).

Budzi duże zaniepokojenie sytuacja, że wśród bezrobotnych najwyższy odsetek osób (50,3%) stanowią osoby w wieku największej aktywności zawodowej, tj.:

- od 25 do 34 lat – 28,6%, (wzrost w stosunku do 2009 roku o 0,7 pkt proc.),
- młodzież do 25 roku życia – 21,7%,
- od 55 do 59 oraz od 60 do 64 lat, to odpowiednio 7,8% i 1,5% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych,
- od 45 do 54 roku – 21,3% w ogólnej liczbie bezrobotnych.

Niepokoje też fakt, że około 49% ogółu zarejestrowanych (ok. 52 tys. osób) to osoby długotrwale bezrobotne.

W regionie w ciągu całego 2010 roku na jedną ofertę pracy średniomiesięcznie przypadło 24 bezrobotnych.⁶

W trosce o bezpieczeństwo socjalne i ekonomiczne bezrobotnych i członków ich rodzin, ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy gwarantowała pewne zabezpieczenia w postaci zasiłków osłonowych z tytułu bezrobocia, a także aktywizację zawodową i społeczną poprzez subsydiowane zatrudnienie, szkolenia, czynne pośrednictwo pracy, poradnictwo i informację zawodową.

W województwie warmińsko-mazurskim w 2010 roku z podstawowych form aktywizacji bezrobotnych (subsidiowane zatrudnienie, szkolenia, staże, prace społecznie użyteczne, przygotowanie zawodowe dorosłych), skorzystało ogółem ponad 50 tys. osób. Poza tym prawie 49 tys. osób bezrobotnych podjęło pracę na wolnym rynku, korzystając z pośrednictwa służb zatrudnienia lub wykazując własną inicjatywę.

W stosunku do bezrobotnych zastosowanie miały także inne usługi i instrumenty rynku pracy, takie jak np.: finansowanie kosztów przejazdu do pracodawcy, finansowanie kosztów zakwaterowania w miejscu pracy, dodatki aktywizacyjne, poradnictwo zawodowe i informacja zawodowa, pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, pośrednictwo w ramach sieci EURES (Europejskie Służby Zatrudnienia).

W 2010 roku z Funduszu Pracy wydatkowano:

⁵ Ibidem, s. 6-7.

⁶ *Raport nr I z realizacji Strategii Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w województwie warmińsko-mazurskim do 2020 roku. Stan na koniec 2009 roku*, Raport zatwierdzony przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą Nr XLIV/841/10 z dnia 26 października 2010 r., s. 37.

- kwotę ok. 327,3 mln zł (57,6% ogółu wydatków) na programy na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji bezrobotnych w województwie,
- kwotę ponad 212 mln zł (37,4% ogółu wydatków) na wypłatę zasiłków dla bezrobotnych.

Niestety możliwość korzystania z różnych form aktywizacji uległa gwałtownemu ograniczeniu w 2011 r., gdyż na te cele zostało przekazanych z budżetu państwa ok. 40 % środków w porównaniu ze środkami z 2010 r. (na podstawie informacji uzyskanej z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie).

4. Poziom życia mieszkańców województwa

Jakość życia oraz poczucie bezpieczeństwa socjalno-bytowego warunkują czynniki społeczno-ekonomiczne. Niestety województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się niskim potencjałem gospodarczym i aktywnością ekonomiczną oraz najwyższą w stosunku do reszty kraju stopą bezrobocia, co wpływa na standard życia mieszkańców odbiegający od średniej krajowej.

Z *Diagnozy Społecznej 2009. Warunki życia Polaków* opracowanej pod kierunkiem prof. Janusza Czapińskiego i prof. Tomasza Panek wynika, że województwo warmińsko-mazurskie zalicza się do grupy regionów charakteryzujących się niekorzystnymi wynikami sytuacji społeczno-ekonomicznej, tj.:

- najniższym materialnym poziomem życia i największą częstotliwością występowania gospodarstw domowych oceniających najgorzej swoją sytuację dochodową (obok świętokrzyskiego),
- najniższym poziomem zaspokojenia potrzeb w zakresie żywienia (obok zachodniopomorskiego), w zakresie zasobności materialnej (obok lubelskiego i kujawsko-pomorskiego) oraz w zakresie wypoczynku (obok łódzkiego, świętokrzyskiego i podkarpackiego),
- najwyższym udziałem gospodarstw negatywnie oceniających zmiany poziomu zaspokojenia potrzeb związanych z kształceniem dzieci w porównaniu do sytuacji sprzed dwóch lat (wraz z podkarpackim i wielkopolskim) oraz w obszarze kultury,
- najwyższym udziałem gospodarstw mających kłopoty finansowe z zaspokojeniem potrzeb w zakresie wybranych grup artykułów żywnościowych (obok świętokrzyskiego),
- najwyższym udziałem gospodarstw, które najrzadziej płaciły z własnej kieszeni za usługi zdrowotne oraz za leki,
- największym udziałem gospodarstw nie posiadających oszczędności (prawie 78%, obok kujawsko-pomorskiego i łódzkiego),
- największym udziałem gospodarstw, które najczęściej zaciągały pożyczki na zaspokojenie bieżących potrzeb (obok opolskiego i lubuskiego),
- najwyższym udziałem gospodarstw uzyskujących pomoc społeczną (18%, obok kujawsko-pomorskiego, świętokrzyskiego i podlaskiego),
- najmniejszą religijnością (obok zachodniopomorskiego, łódzkiego i dolnośląskiego),
- najniższą w kraju wrażliwością na dobro publiczne,
- największą częstotliwością sięgania przez mieszkańców po alkohol w trudnych sytuacjach (obok zachodniopomorskiego, kujawsko-pomorskiego, opolskiego, mazowieckiego, świętokrzyskiego i lubelskiego),
- największym zagrożeniem wszystkimi przejawami wykluczenia, tj. wykluczeniem fizycznym, strukturalnym, normatywnym i materialnym (obok lubuskiego, podkarpackiego, lubelskiego, podlaskiego).

Do obszarów determinujących poziom życia mieszkańców województwa zalicza się materialną sytuację gospodarstw domowych oraz niematerialne aspekty życia, na które składają się m.in.: ochrona zdrowia, edukacja, kultura czy bezpieczeństwo publiczne (wg analiz GUS).

Poniżej przedstawiono sytuację rodzin w wybranych dziedzinach życia.

a. Warunki mieszkaniowe

Jednym z podstawowych czynników warunkujących właściwe życie rodziny są odpowiednie warunki mieszkaniowe. Niestety w oparciu o dane opublikowane w 2010 r. w *Roczniku Statystycznym Województwa Warmińsko-Mazurskiego* zaobserwowano poniższe niekorzystne tendencje.

W roku 2009 oddano do użytkowania jedynie 4.853 mieszkania w porównaniu z 6.833 mieszkaniami oddanymi do użytku w 2008 r.

Ważnym wskaźnikiem jest też liczba mieszkań na 1.000 zawartych małżeństw. W 2009 r. było to 515 mieszkań w porównaniu z 683 mieszkaniami w roku 2008.

Łącznie w latach 2005-2009 w województwie warmińsko-mazurskim przekazano do użytku 20.810 lokali mieszkaniowych (przy średniej 32.894 mieszkań dla innych województw w kraju).

W 2009 r. było w województwie 183,3 tys. mieszkań, wg. stosunków mieszkaniowych (dane: *Rocznik Statystyczny Województwa Warmińsko-Mazurskiego*), z czego:

- 96,1 tys. należało do wspólnot mieszkaniowych,
- 76,5 tys. do spółdzielni mieszkaniowych,
- 2,1 tys. było własnością towarzystw budownictwa społecznego,
- a jedynie 0,3 tys. mieszkań stanowiło własność komunalną gmin w województwie warmińsko-mazurskim.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w województwie w 2009 r. wynosiła 65,9 m² (średnio 70,5 m² w kraju). Natomiast przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w 2009 r. wyniosła 22,1 m² (średnio 24,6 m² w kraju)

Z analizy danych można zauważyć, że potencjał mieszkaniowy w województwie warmińsko-mazurskim od lat kształtuje się na niższym poziomie niż w kraju, co jest niewątpliwie pochodną sytuacji ekonomicznej mieszkańców regionu.

b. Ochrona zdrowia

Przemiany społeczno-demograficzne oraz uwarunkowania ekonomiczne mają istotny wpływ na poziom świadczonych usług medycznych, a szczególnie na stopień dostępności do skorzystania z pomocy lekarskiej. W przypadku lekarzy pierwszego kontaktu uzyskanie pomocy jest dostępne.

Natomiast sytuacja jest trudniejsza jeżeli chodzi o dostępność do lekarzy określonych specjalności. Oczekiwanie na wizytę u specjalisty wynosi od kilku dni do kilkunastu miesięcy. Wynika to m. in. z wysokości środków finansowych na opłacenie poszczególnych procedur medycznych w stosunku do faktycznego zapotrzebowania społecznego, którymi dysponuje Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie. Wysokość środków finansowych rzutuje również na czas oczekiwania na leczenie szpitalne.

Województwo warmińsko-mazurskie znajduje się na ostatnim miejscu finansowania pod względem nakładów przypadających na 1 mieszkańca. W 2011 r. nakłady na 1 ubezpieczonego średnio w kraju wynoszą 1490 zł; najwyższe są w woj. mazowieckim – 1631 zł, zaś najniższe w warmińsko-mazurskim – 1397 zł (na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ w Olsztynie).

Przedstawione problemy mają miejsce w całym kraju, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim występują z jeszcze większym nasileniem. Jest to spowodowane wieloma o wiele niższymi wskaźnikami przedstawionymi poniżej, w porównaniu z innymi rejonami kraju.

W 2009 r. w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało 37 szpitali (26 publicznych i 11 niepublicznych), przy średniej wielkości dla kraju wynoszącej 47 szpitali na każde województwo.

Na jedno łóżko szpitalne przypadało 236 mieszkańców województwa (średnio w kraju na 1 łóżko szpitalne przypadało 209 osób). Opiekę zdrowotną w 2009 roku mieszkańcom województwa świadczyło 3.457 lekarzy medycyny, 908 lekarzy dentystów, 9.142 pielęgniarek oraz 1.075 położnych. Wskaźnik liczby lekarzy na 1.000 mieszkańców wynosił w 2009 r. w województwie 1,7 (dla kraju - 2,05).

Warto również zaznaczyć, że w 2009 r. 18,9% mieszkańców województwa warmińsko-mazurskim było objętych leczeniem szpitalnym, podczas gdy średnia wielkość tego wskaźnika dla kraju wyniosła 21%. Oznacza to, że na 1.000 mieszkańców regionu z opieki szpitalnej skorzystało 189 osób (średnio w kraju 210 osób).

Z częstotliwością wykorzystania infrastruktury i kadry medycznej powiązany jest m.in. stan zdrowia ludności, w ocenie którego pomagają informacje dotyczące umieralności.

Analizując przyczyny zgonów można zauważyć, że największym zagrożeniem dla życia ludności województwa są choroby układu krążenia (w 2009 r. z tego powodu zmarło 5.484 osób, czyli 41,6% ogółu zgonów), następnie nowotwory (w 2009 r. zmarło 3.497 osób, czyli 26,5% ogółu zgonów) oraz choroby układu oddechowego (w 2009 r. zmarło 1.131 osób, czyli 8,6% ogółu zgonów).

Wysoki odsetek umieralności z powodu tych chorób jest wyzwaniem służby zdrowia w województwie, zarówno w zakresie dostosowania infrastruktury do potrzeb leczniczych mieszkańców, jak i zapewnienia kadry medycznej mogącej sprostać nowym wymaganiom.

c. Edukacja

W roku szkolnym 2009/2010 na terenie województwa funkcjonowało 658 przedszkoli, pod opieką których przebywało 34,3 tys. dzieci oraz szkoły: podstawowe i gimnazjalne, licea ogólnokształcące, szkoły średnie techniczne i zawodowe, zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły policealne i pomaturalne.

**Tabela 4. Liczba szkół w roku szkolnym 2009/2010
w województwie warmińsko-mazurskim**

L.p.	Rodzaj szkoły	Liczba szkół	Liczba uczniów
1.	Podstawowa	551	89.821
2.	Gimnazjum	294	55.028
3.	Liceum Ogólnokształcące	210	34.122
4.	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	110	11.277
5.	Szkoła średnia techniczna lub zawodowa	161	26.095
6.	Szkoła policealna lub pomaturalna	125	11.432

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystycznego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, wyd. 2010*

W roku szkolnym 2009/2010 na terenie województwa funkcjonowało również 9 uczelni wyższych, w których studiowało łącznie 52.420 studentów.

W roku 2010 ponad 7,7 tys. osób z wyższym wykształceniem było zarejestrowanych w urzędach pracy jako osoby bezrobotne. Samo posiadanie wyższego wykształcenia nie warunkuje znalezienie zatrudnienia (na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie).

d. Kultura

Stopień zaspokajania potrzeb kulturalnych zależy w dużej mierze od możliwości finansowych mieszkańców regionu oraz ich poziomu wykształcenia. Zależy również od stopnia dostępu do instytucji kultury, tj. od stanu liczebnego instytucji, organizacji i innych podmiotów kultury oraz ilości i jakości oferty kulturalnej.

W oparciu o dane z *Rocznika Statystycznego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, wyd. 2010*, w 2009 roku w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało 146 instytucji kultury: domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic, które zorganizowały 10,9 tys. imprez. Wzięło w nich udział łącznie ponad 1,4 mln osób.

W 2009 roku w województwie funkcjonowała jedna filharmonia (Filharmonia Warmińsko-Mazurska im. Feliksa Nowowiejskiego w Olsztynie) oraz trzy teatry (Teatr im. Stefana Jaracza w Olsztynie, Teatr im. Aleksandra Sewruka w Elblągu oraz Olsztyński Teatr Lalek).

Ważną pozycję wśród ofert z dziedziny kultury odgrywają biblioteki. W 2009 roku w regionie funkcjonowało 319 bibliotek i ich filii oraz 134 punkty biblioteczne. Liczba czytelników w roku 2009 wyniosła 231.736 osób, co stanowiło 16,2% mieszkańców województwa.

W roku 2009 na terenie województwa funkcjonowało 25 muzeów i oddziałów muzealnych. Odwiedziło je łącznie ok. 470 tys. zwiedzających.

e. Bezpieczeństwo publiczne

Do podstawowych elementów określających poziom życia mieszkańców województwa zaliczyć należy poczucie bezpieczeństwa w środowisku lokalnym oraz w życiu domowym.

Według danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie w województwie warmińsko-mazurskim systematycznie spada liczba przestępstw. W 2010 r. odnotowano łącznie 37.666 przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, wobec 38.841 w roku 2009.

Największą grupę wśród przestępstw stwierdzonych w 2010 r. stanowiły przestępstwa kryminalne – 69,8%, kradzieże (w tym kradzieże z włamaniem, kradzieże cudzej rzeczy i kradzieże poprzez włamanie do samochodu) – 33,7%, przestępstwa o charakterze gospodarczym – 10,1%.

Zagrożenie przestępczością mierzone liczbą stwierdzonych przestępstw na 1000 ludności w 2010 r. w województwie warmińsko-mazurskim kształtowało się na poziomie 26,4% (30,1% w kraju).

Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie zebrała również dane o sytuacjach kryzysowych, które miały miejsce w środowiskach domowych w 2010 r. Przekazała również informacje o podjętych działaniach operacyjnych, a także o realizowanych programach profilaktycznych mających na celu wsparcie rodzin.

W roku 2010 Policja przeprowadziła łącznie 28.982 interwencji domowych, z czego 4.848 dotyczyło przemocy.

W wyniku doznanej przemocy pokrzywdzonych zostało łącznie 8.410 osób, w tym 4.816 kobiet, 788 mężczyzn, a także 1.954 dzieci do lat 13 i 852 dzieci starszych w wieku od 13 do 18 lat.

Sprawcami przemocy domowej było łącznie 4.871 osób, w tym 4.582 mężczyzn, 276 kobiet i 13 nieletnich, z czego 3.264 mężczyzn, 141 kobiet i 2 nieletnich znajdowało się pod wpływem alkoholu (łącznie 3.407 osób).

Pomocy medycznej wymagało 76 osób pokrzywdzonych oraz 93 sprawców przemocy domowej (w 2009 r. - 47 osób pokrzywdzonych oraz 92 sprawców przemocy domowej).

Podczas interwencji zakładana była przez policję „Niebieska Karta”.

Tabela 5. Interwencje domowe w latach 2008-2010

Lp.	Wyszczególnienie	2008 r.	2009 r.	2010 r.
1.	Liczba przeprowadzonych interwencji domowych /ogółem/	30.195	32.332	28.982
2.	Liczba pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej /ogółem/	7.222	8.493	4.810
3.	Liczba sprawców przemocy domowej /ogółem/	3.921	4.822	4.871
4.	Liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu /ogółem/	2.917	3.173	3.407
5.	Liczba przypadków udzielenia pomocy medycznej	141	139	169

Źródło danych: Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie

Tabela 6. Liczba postępowań przygotowawczych dotyczących przemocy domowej, w których była prowadzona procedura „Niebieskich Kart” – lata 2008-2010

	2008 r.	2009 r.	2010 r.
Postępowanie wszczęte	604	486	641
Postępowanie stwierdzone	430	349	395
Postępowanie zakończone	546	440	557

Źródło danych: Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie

Doraźnej pomocy w nagłych sytuacjach kryzysowych w 2010 r. udzielały placówki, ośrodki, punkty, które świadczyły usługi w zakresie interwencji kryzysowej. W 2010 r. na terenie województwa działało 30 takich instytucji.

Na terenie miasta Olsztyna funkcjonowało 10 Dzielnicowych Zespołów Interwencji Kryzysowej (DZIK), w skład których weszli przedstawiciele Gminnych Ośrodków Wsparcia, Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia, organizacji pozarządowych, kurator, pracownik socjalny, dzielnicowy, pedagog i wolontariusz, których celem była poprawa bezpieczeństwa na osiedlach.

Istotnym problemem wychowawczym wynikającym często z dysfunkcyjności rodzin było zachowywanie się młodzieży popadającej w konflikt z prawem.

Aby przeciwdziałać tym negatywnym zjawiskom, praktykowane były spotkania sędziów i kuratorów sądowych z młodzieżą w szkołach oraz Ochotniczych Hufcach Pracy. Ponadto w stosunku do nieletnich, przeciw którym toczyło się postępowanie sądowe, podejmowano szereg działań profilaktycznych, poprzedzających ewentualne zastosowanie środka izolacyjnego, o ile działania profilaktyczne nie przyniosłyby spodziewanego rezultatu.

Należały do nich: upomnienie, nadzór odpowiedzialny rodziców, zobowiązanie nieletniego do określonego zachowania i uczęszczania do szkoły, przeproszenie pokrzywdzonego, nakazanie nieletniemu wykonania określonych prac społecznych, skierowanie do ośrodka kuratorskiego (nadzór zbiorowy).

W oparciu o dane z Sądów Okręgowych w Olsztynie i Elblągu ustalono, że w roku 2010 wobec 387 nieletnich orzeczono środek izolacyjny, z czego 338 osób zostało umieszczonych w ośrodkach wychowawczych, 70 osób trafiło do zakładów poprawczych, 15 osób umieszczono w zakładach leczniczych lub innych odpowiednich, a 4 osoby znalazły się w rodzinach zastępczych.

Ponadto, w 2010 roku 56 nieletnich czekało na umieszczenie w placówkach na podstawie sprawy karnej ze względu na brak miejsc.

Tabela 7. Orzeczenie środka izolacyjnego w stosunku do nieletnich

	2008 r.	2009 r.	2010 r.
Orzeczenie środka izolacyjnego (łącznie os.)	436	418	387
W tym m. in.:			
- umieszczonych w ośrodkach wychowawczych	302	347	338
- zakładach poprawczych	78	75	70
- rodzinach zastępczych	2	3	4
- zakładach leczniczych lub innych odpowiednich	17	18	15
- czekało na umieszczenie w placówkach ze względu na brak miejsc	71	49	56

Źródło danych: *Sąd Okręgowy w Olsztynie i Sąd Okręgowy w Elblągu*

Komenda Wojewódzka oraz komendy powiatowe i miejskie w ramach poniższych programów krajowych prowadziły w 2010 r. działania profilaktyczne na rzecz poprawy stanu bezpieczeństwa dzieci, młodzieży i ich rodzin.

- Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży;
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
- Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii w latach 2006-2010;
- Plan Działań na rzecz Dzieci i Młodzieży 2004-2012 „Polska dla Dzieci”.

5. Małżeństwa

W 2009 r. zawartych zostało w województwie 9.427 małżeństw, w porównaniu z 10.009 zawartych w 2008 r.

Na terenie województwa w 2010 r. prowadzone były różne formy pracy z kandydatami do małżeństwa oraz z małżeństwami. Poniższe dane zostały przekazane przez: Kurię Metropolitalną Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Kurię Diecezjalną w Elku oraz Kurię Diecezjalną w Toruniu.

- W Olsztynie działa Chrześcijański Ośrodek Poradnictwa i Terapii „Persona Humana”.
- Od 18 lat dwa razy do roku organizowane były w Gietrzwałdzie rekolekcje dla małżonków pt. „Ku lepszemu porozumieniu w małżeństwie i rodzinie”, prowadzone przez terapeutów, psychologów, doradców życia rodzinnego z terenu całego kraju. Rekolekcje dla małżonków organizowane były również w Szczytnie i Dobrym Mieście.
- W Braniewie od wielu lat odprawiana jest msza św. dla młodych małżeństw w Parafii św. Antoniego.
- W Elku w jedną niedzielę w miesiącu wszystkie małżeństwa, które w danym miesiącu na przestrzeni ubiegłych lat zawarły związek małżeński i obchodzą swoją rocznicę, były zapraszane na specjalną Mszę św.

Ponadto:

- W Poradniach Rodzinnych działających przy parafiach, poza przygotowaniem narzeczonych do małżeństwa, prowadzone jest poradnictwo dotyczące właściwej komunikacji w małżeństwie i rodzinie, a także edukacja w zakresie odpowiedzialnego rodzicielstwa, w tym umiejętności stosowania naturalnych metod diagnozowania płodności i planowania rodziny.
Ze względu na potrzebę zapewnienia dyskrecji, szczególnie w małych środowiskach, praktykowana była również forma kontaktowania się z osobą świadczącą poradnictwo rodzinne za pośrednictwem duszpasterza danej parafii.
- Dla małżeństw z różnym stażem małżeńskim organizowane są w parafiach tzw. Msze św. Jubileuszowe.
- Spotkania z młodymi małżeństwami organizowane były w ramach wielkopostnych i adwentowych rekolekcji parafialnych.

6. Rozwody i separacje

W oparciu o dane uzyskane z Sądów Okręgowych w Olsztynie i w Elblągu można stwierdzić, że coraz trudniej jest utrzymać małżeństwo. W latach 2009 i 2010 liczba rozwodów w województwie warmińsko-mazurskim wynosiła ok. 3 tys. rocznie (w kraju ponad 70 tys. rocznie).

Tabela 8. Dane dotyczące rozwodów i separacji

Lp.	Zagadnienie	2008	2009	2010
1.	Liczba orzeczonych rozwodów	2.785	2.957	2.948
	- w tym w Elblągu	1.032	1.068	1.037
	- w tym w Olsztynie	1.753	1.889	1.911
2.	Liczba orzeczonych separacji (ogółem)	149	136	117
	- w tym w Elblągu	82	69	55
	- w tym w Olsztynie	67	67	62

Źródło danych: *Badania ankietowe ROPS ze stycznia 2011 r.*

W przeważającej części jako przyczynę rozwodu podawano niezgodność charakterów a dopiero w dalszej kolejności wymieniano zdradę, alkohol, przemoc

7. Działania profilaktyczne wspierające rodzinę

a. Program edukacyjno-profilaktyczny „Szkoła dla rodziców i wychowawców”

Rodzina w prawidłowym funkcjonowaniu wymaga obecnie wsparcia działaniami, które pomagają umacniać więź w małżeństwie i rodzinie, poszerzają umiejętności wychowawcze rodziców oraz ułatwiają wzajemną komunikację członków rodziny.

W sytuacji konieczności podejmowania przez rodziców pracy zarobkowej często w poszerzonym wymiarze czasu pracy, czas poświęcany dzieciom ulega niebezpiecznemu skróceniu. Dzieci przez wiele godzin pozostają same. Funkcję wychowania przejmuje często telewizja i Internet. W naturalny sposób powoduje to osłabianie więzi z rodzicami.

Są to zjawiska wysoce niepokojące, z których rodzice nie w pełni zdają sobie sprawę.

Pomocą mogą być warsztaty organizowane w ramach programu edukacyjno-profilaktycznego „Szkoła dla rodziców i wychowawców”, a także inne działania integrujące rodzinę.

Według danych uzyskanych z ankiet przeprowadzonych wśród lokalnych samorządów oraz ośrodków doskonalenia nauczycieli w styczniu 2011 r., program profilaktyczny „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” był realizowany w 2010 r. na terenie 14 gmin (w 2009 – 20 gmin). W ramach programu zrealizowano łącznie 26 warsztatów (w 2009 – 11) dla ok. 540 uczestników (w 2009 – 1.900 uczestników)

b. Poradnictwo rodzinne

Z roku na rok wzrasta również liczba rodzin doświadczających kryzysu, problemów często trudnych do samodzielnego rozwiązania. Ta sytuacja wymaga utworzenia profesjonalnego, sprawnie funkcjonującego systemu poradnictwa specjalistycznego, wsparcia rodzin oraz terapii rodzinnej. W tym celu niezbędne jest stworzenie odpowiedniej infrastruktury oraz dysponowanie specjalistyczną kadrami.

W 2010 r. funkcjonowały 23 Poradnie Rodzinne na terenie 9 powiatów, tj: działdowskiego – 1, elckiego – 1, kętrzyńskiego – 2; lidzbarskiego – 1, mragowskiego – 3; nowomiejskiego – 1, ostródzkiego – 2, piskiego – 1, węgorzewskiego – 2, w mieście Olsztynie – 9.

Dla porównania w 2009 r. funkcjonowało 25 Poradni Rodzinnych na terenie 11 powiatów, tj: braniewskiego – 1, działdowskiego – 2, elckiego – 1, lidzbarskiego – 1, nowomiejskiego – 1, ostródzkiego – 2, piskiego – 1, szczywieńskiego – 4, węgorzewskiego – 1, w mieście Elblągu – 3, w mieście Olsztynie – 8.

Z przedstawionych danych wynika, że w porównaniu z rokiem 2009 o 2 zmalała liczba poradni rodzinnych oraz również o 2 zmalała liczba powiatów, na terenie których działały poradnie rodzinne.

Ponadto w 2010 r. w 12 powiatach poradnictwo rodzinne realizowane było w różnych formach i miejscach, np. przez: Katolickie poradnie rodzinne przy parafiach, Powiatowe punkty konsultacyjno-informacyjne, Ośrodki Interwencji Kryzysowej, Ośrodki Adopcyjno-Opiekuńcze oraz w strukturze PCPR (powiaty: bartoszycki, elbląski, iławski, nidzicki, nowomiejski, olecki, olsztyński, piski).

W innych rejonach poradnictwo świadczone było w miarę posiadanych możliwości przez ośrodki pomocy społecznej.

Nie była to sytuacja zadowalająca, gdyż wiele rodzin pozbawionych było możliwości skorzystania z terapii, systematycznego wsparcia psychologicznego w trudnych sytuacjach życiowych. Przeciwdziałanie pogłębianiu się kryzysów i narastaniu problemów w rodzinach wymaga utworzenia profesjonalnego, sprawnie funkcjonującego we wszystkich powiatach, systemu poradnictwa specjalistycznego, wsparcia rodzin oraz terapii rodzinnej.

c. Warsztaty, seminaria

Z danych uzyskanych z ośrodków doskonalenia nauczycieli funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim (Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie; Warmińsko-Mazurski ODN, Filia w Elblągu; Warmińsko-Mazurski ODN, Filia w Elku; Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie; Mazurski Ośrodek

Doskonalenia Nauczycieli w Elku) wynika, że w placówkach tych realizowano różnorodne programy i inicjatywy profilaktyczno-edukacyjne kierowane do nauczycieli, rodziców oraz uczniów, takie jak np.:

- „Szkoła dla rodziców i wychowawców”;
- „Jak wspierać uczniów w okresie dorastania”;
- „Prowadzenie szkolnych kół wolontariatu”;
- „Jak motywować uczniów do nauki”;
- „Wartości ogniwem integrującym środowisko szkolne”;
- Trzyletnie studia podyplomowe „Edukacja prorodzinna”;
- Szkolenie dla nauczycieli połączone z lekcją pokazową dla młodzieży „Profilaktyka przedwczesnej inicjacji seksualnej – włącz ABS”;
- Warsztaty dla Rady Pedagogicznej (Program ORE) „Jak sobie radzić z prowokacyjnym zachowaniem uczniów. Metoda konstruktywnej konfrontacji”;
- „Rozwiązywanie konfliktów w szkole” /zasady współpracy – kontrakt, komunikacja z rodzicami, mediacje jako sposób rozwiązywania konfliktów/;
- Warsztaty „Jak radzić sobie z agresywnym zachowaniem małego dziecka?”;
- Seminarium „Reakcja na kłopotliwe pytania uczniów uczestniczących w WdZwR”;
- Seminarium „W trosce o relacje: Szkoła-Rodzina-Parafia”.

d. Świetlice

Według danych uzyskanych z Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w roku 2010 na terenie województwa działały 23 świetlice spełniające warunki placówek wsparcia dziennego. Dla porównania w 2009 roku funkcjonowało 17 takich placówek.

Ponadto w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowały świetlice socjoterapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze.

Podstawowym celem oddziaływań socjoterapeutycznych w świetlicy jest przede wszystkim szeroko rozumiana profilaktyka oraz wyrównywanie szans na odpowiedzialne i godne życie w społeczeństwie. W 2010 r. w ww. świetlicach pomocą objętych było łącznie ponad 2.500 dzieci.

Poniżej przedstawiono zestawienie obrazujące liczbę świetlic oraz liczbę dzieci objętych opieką w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2004 – 2010.

Tabela 9. Świetlice socjoterapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Świetlice socjoterapeutyczne		Świetlice opiekuńczo-wychowawcze	
	Liczba świetlic	Liczba dzieci	Liczba świetlic	Liczba dzieci
2004	74	2 232	215	8 699
2005	79	2 518	239	9 029
2006	86	2 686	245	8 955
2007	79	2 645	275	9 309
2008	74	2 441	262	8 336
2009	71	2 108	254	7 918
2010	65	2 548	205	5 976

Źródło: Dane uzyskane z rocznego sprawozdania z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2010 roku PARPA-G1

W 2010 r. nastąpił spadek liczby dzieci w świetlicach opiekuńczo-wychowawczych o ponad 2 tys. w stosunku do roku 2009. Funkcjonowało także o 49 świetlic mniej.

Natomiast prawie o 400 dzieci wzrosła liczba dzieci w świetlicach socjoterapeutycznych w porównaniu z rokiem 2009.

8. Strefa pomocy społecznej

a. Świadczenia z pomocy społecznej

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w dalszym ciągu duża liczba osób i rodzin w województwie zagrożonych ubóstwem i marginalizacją społeczną zmuszona jest korzystać z pomocy społecznej. Jednak dane te nie odzwierciedlają w pełni problemów, z którymi borykają się rodziny, a szczególnie rodziny wielodzietne. Ponadto pewnej grupie rodzin nie przysługują żadne świadczenia rodzinne, gdyż ich dochód często minimalnie przekracza próg dochodowy, którego wysokość nie była rewaloryzowana od 2006 r.

Poziom życia rodzin o dochodzie uprawniającym do świadczeń z pomocy społecznej bliski jest często jedynie podstawowym warunkom przeżycia.

Poziom pomocy oferowanej mieszkańcom zależy z jednej strony od zasobności lokalnych budżetów, a z drugiej od priorytetów gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Wartość świadczeń pomocy społecznej na 1 mieszkańca w roku 2009 w Polsce wyniosła 76,4 zł. Najniższa była w województwie małopolskim – 54,7 zł, a najwyższa w województwie warmińsko-mazurskim – 123 zł.

Ponadto analizując wskaźniki dotyczące pomocy społecznej w Polsce można zauważyć, że w województwie warmińsko-mazurskim w 2009 r. wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wynoszący 926,5, jest najwyższy w kraju oraz prawie dwukrotnie wyższy od średniej wartości krajowej, wynoszącej w 2009 r. 545,9 osób (tabela poniżej).

Tabela 10. Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Jednostka terytorialna	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności				
	2005	2006	2007	2008	2009
POLSKA	674,7	738,4	620,8	551,3	545,9
łódzkie	654,3	734,8	632,6	545,4	539,5
mazowieckie	592,5	703,8	524,7	475,1	458,8
małopolskie	511,4	562,2	480,8	436,9	436,7
śląskie	501,3	520,8	463,0	401,4	393,8
lubelskie	697,3	901,2	686,3	613,4	593,5
podkarpackie	788,5	834,3	735,1	701,1	691,5
podlaskie	666,0	928,7	689,2	637,1	658,2
świętokrzyskie	868,6	922,8	806,8	676,0	668,9
lubuskie	986,8	1 040,6	846,6	750,5	730,1
wielkopolskie	590,9	616,1	528,5	469,8	472,3
zachodniopomorskie	818,3	830,8	737,5	656,9	646,2
dolnośląskie	625,6	649,6	551,3	476,8	477,3
opolskie	558,4	548,8	487,8	404,5	417,6
kujawsko-pomorskie	971,1	1 074,4	864,2	761,5	759,1
pomorskie	728,4	733,3	675,6	585,3	580,7
warmińsko-mazurskie	1.062,3	1.078,2	1.013,8	920,1	926,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Tabela 11. Liczba rodzin i osób korzystających z różnych rodzajów świadczeń z systemu pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2005-2009

Lata	Liczba ludności w województwie (ogółem)	Liczba rodzin, którym udzielono pomocy	Liczba osób w rodzinach, którym udzielono pomocy	% ludności pobierającej świadczenie w stosunku do ogólnej liczby ludności w województwie
2005	1.428.601	85.198	278.005	19,46
2006	1.426.883	88.304	279.594	19,59
2007	1.426.155	83.452	257.430	18,05
2008	1.427.073	77.749	230.985	16,19
2009	1.427.118	80.376	232.103	16,26
2010	1.427.200	80.003	225.004	15,76

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Powody udzielania osobom i rodzinom świadczeń z pomocy społecznej określone zostały w ustawie o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r.

Tabela 12

Powody udzielania świadczeń z pomocy społecznej rodzinom w 2010 r.

Lp.	Powody udzielenia świadczeń	Liczba osób w rodzinach, którym udzielono pomocy	% osób, którym udzielono pomocy w ramach danego powodu, w stosunku do ogólnej liczby osób, objętych pomocą społeczną (tj. 225 tys. osób)
1.	Bezrobocie	140.996	62,66%
2.	Ubóstwo*	106.184	47,19%
3.	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	57.147	25,40%
4.	Niepelnosprawność	54.310	24,14%
5.	Długotrwała choroba	42.557	20,25%
6.	Potrzeba ochrony macierzyństwa	37.304	16,58%
7.	Rodziny niepełne	29.852	13,27%
8.	Rodziny wielodzietne	27.795	12,35%

* Ubóstwo, jako samodzielna przesłanka udzielenia świadczeń pomocy społecznej, nie występuje. Łącznie z ubóstwem musi wystąpić inna przyczyna udzielenia pomocy.

Tabela 13.

% osób, którym udzielono pomocy, w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2005-2009, z podziałem na powody przyznania pomocy

Powody udzielenia świadczeń z systemu pomocy społecznej	2005	2006	2007	2008	2009
ubóstwo*	9,68	9,25	8,45	7,25	7,66
sieroctwo	0,03	0,02	0,02	0,02	0,01
bezdomność	0,10	0,10	0,10	0,09	0,11
potrzeba ochrony macierzyństwa	1,62	1,65	1,41	2,17	2,40
bezrobocie	12,47	11,99	10,95	9,29	9,37
niepełnosprawność	3,40	3,79	3,91	3,85	3,77
długotrwała lub ciężka choroba	2,59	2,73	3,04	3,05	3,00
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	4,66	4,92	4,88	4,30	3,95
przemoc w rodzinie	0,23	0,31	0,24	0,21	0,21
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	-	-	-	0,02	0,00
alkoholizm	0,92	0,97	0,86	0,77	1,21
narkomania	0,04	0,04	0,03	0,03	0,02
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0,09	0,09	0,10	0,09	0,11
brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
zdarzenie losowe	0,07	0,06	0,10	0,08	0,07
sytuacja kryzysowa	0,09	0,14	0,18	0,12	0,12
klęska żywiołowa lub ekologiczna	0,00	0,00	0,01	0,00	0,03

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

* Ubóstwo nie występuje jako samodzielna przesłanka udzielania pomocy społecznej. Łącznie z ubóstwem musi wystąpić inna przesłanka udzielania świadczeń, określona w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. 2009 nr 175 poz. 1362, ze zm.)

Do dominujących powodów przyznawania pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2005-2009 należały: bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Brak zatrudnienia nie pozwala wielu rodzinom i osobom na zaspakajanie potrzeb niezbędnych do ich samodzielnej egzystencji. Jest również przyczyną powstania dysfunkcji w rodzinach, degradacji społecznej środowisk rodzinnych, a nawet patologii. W miarę przedłużania się okresu pozostawania bez pracy, problemy te nasilają się i rodzą takie zjawiska, jak: ubóstwo, frustracja, marginalizacja, wycofanie się z życia społecznego. Dotyczy to głównie osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, biernych zawodowo.

Szansą na poprawę sytuacji długotrwałych świadczeniobiorców pomocy społecznej oraz osób z kręgu wykluczenia społecznego było uchwalenie w roku 2003 ustawy o zatrudnieniu socjalnym. Powstające na jej mocy Centra Integracji Społecznej (CIS) i Kluby Integracji Społecznej (KIS) są szansą na reintegrację społeczną i zawodową grup szczególnego ryzyka, takich jak: bezdomni, osoby uzależnione od alkoholu i narkotyków, osoby chore psychicznie, długotrwanie bezrobotni, zwalniani z zakładów karnych, uchodźcy.

Obecnie w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonują 4 CIS-y.

Na dzień 31 grudnia 2010 r. w rejestrze Wojewody Warmińsko-Mazurskiego wpisane były:

- Samorządowy Zakład Budżetowy „Centrum Integracji Społecznej w Olsztynie”,
- Jednostka Organizacyjna Zarządu Rejonowego Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Ostródzie,
- Braniewskie Stowarzyszenie Abstynenckie,
- Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych im. Króla Zygmunta Augusta w Elku.

Ponadto na terenie województwa działało 61 KIS-ów, organizujących działania o charakterze terapeutycznym, zatrudnieniowym i samopomocowym. Ze względu na ich szeroką formułę działania, są często uruchamianą formą wsparcia osób będących w trudnej sytuacji życiowej.

W sytuacji nasilającego się kryzysu rodziny oraz wielu niekorzystnych zjawisk na rynku pracy niezbędne jest aktywne wsparcie rodzin ze strony lokalnych samorządów, instytucji i placówek, Kościoła, organizacji pozarządowych i in. podmiotów mających w kręgu swojego oddziaływania rodzinę. Niezbędna jest też integracja społeczności lokalnych na rzecz wypracowywania rozwiązań, gwarantujących systematyczną poprawę warunków życia.

Ważnym systemowym rozwiązaniem służącym rodzinom były gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, wdrażane dzięki środkom uzyskiwanym z pobierania opłat za wydanie zezwoleń na sprzedaż detaliczną alkoholu. Dzięki temu możliwa była m. in. realizacja programów profilaktyczno-edukacyjnych, funkcjonowanie świetlic socjoterapeutycznych oraz prowadzenie terapii osób uzależnionych.

b. Infrastruktura socjalna

Warunkiem świadczenia odpowiedniej pomocy osobom potrzebującym jest również właściwie rozwinięta infrastruktura socjalna.

W latach 2005-2010 liczba domów pomocy społecznej (DPS) utrzymywała się na podobnym poziomie. Od 2005 roku nastąpił wzrost liczby placówek o 3 i w 2010 r. funkcjonowało 41 DPS. Zwiększeniu z 1 placówki do 7 uległa natomiast liczba domów pomocy społecznej, zapewniających opiekę całodobową osobom niepełnosprawnym,

przewlekle chorym lub w podeszłym wieku, prowadzonych jako działalność gospodarcza, zgodnie z art. 67 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Nie zapewnia to jednak pełnego pokrycia zapotrzebowania na ten typ pomocy instytucjonalnej. W kolejce na miejsce w różnego typu domach zapewniających całodobową opiekę czekało wg. danych na 31 grudnia 2009 r. ok. 400 osób, posiadających decyzję o umieszczeniu w tego rodzaju placówkach.

Tabela 14.

Liczba osób oczekujących na umieszczenie w DPS według stanu na dzień 31 grudnia 2009 r.

Typ domu pomocy społecznej	Liczba osób oczekujących na umieszczenie w DPS
DPS dla osób w podeszłym wieku	62
DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych	199
DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych	69
DPS dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie	14
DPS dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	5
DPS dla osób niepełnosprawnych fizycznie	26
Rodzinne Domy Pomocy Społecznej	0

Źródło: Na podstawie danych własnych ROPS

Na uwagę zasługuje natomiast fakt dynamicznego wzrostu z 25 do 45 liczby środowiskowych domów samopomocy, oferujących różnego rodzaju zajęcia dla osób przebywających tam na zasadzie pobytu dziennego.

Szczegółowy wykaz infrastruktury pomocy społecznej opracowywany jest przez Biuro ds. pomocy i integracji społecznej ROPS Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego i znajduje się na stronie internetowej Urzędu <http://www.wrota.warmia.mazury.pl/> w zakładce POLITYKA SPOŁECZNA, w dziale POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA.

c. Rodzinne zastępcze formy opieki

Zastępcze, rodzinne formy opieki nad dzieckiem są najlepszym rozwiązaniem w sytuacji, gdy dziecko pozbawione jest możliwości rozwijania się w swojej naturalnej rodzinie. W takich miejscach jak na przykład rodzinne domy dziecka bądź rodziny zastępcze, warunki wychowania i zapewnienia dziecku właściwego kontaktu emocjonalnego są bez porównania lepsze niż w placówkach socjalizacyjnych (domy dziecka).

Organizowanie i zapewnienie opieki dzieciom pozbawionym właściwej opieki rodzicielskiej jest obowiązkiem ustawowym samorządów powiatowych.

W roku 2010 funkcjonowało w województwie łącznie 2.420 rodzin zastępczych (w 2009 – 2.454). W rodzinach tych przebywało łącznie 3.733 dzieci (w 2009 r. – 3.731 dzieci).

W roku 2010 funkcjonowały następujące typy rodzin:

- rodziny spokrewnione z dzieckiem – 2.048, w których przebywało łącznie 2.734 dzieci,
- rodziny niespokrewnione z dzieckiem – 267, w których przebywało łącznie 454 dzieci,
- rodziny zawodowe niespokrewnione z dzieckiem – 119, w których przebywało łącznie 574 dzieci,
- rodziny specjalistyczne – 5, w których przebywało łącznie 8 dzieci,
- rodziny o charakterze pogotowia rodzinnego – 31, w których przebywało łącznie 180 dzieci.

Tabela nr 15. Rodzinne zastępcze formy opieki

Typ rodziny	2008 r.	2009 r.	2010 r.
Rodziny spokrewnione z dzieckiem	2.039	2.103	2.048
Rodziny niespokrewnione z dzieckiem	272	247	267
Rodziny zawodowe niespokrewnione z dzieckiem	95	112	119
Rodziny specjalistyczne	2	4	5
Rodziny o charakterze pogotowia rodzinnego	25	31	31
Łączna liczba rodzin zastępczych	2.396	2.454	2.420
Łączna liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych	3.614	3.731	3.733

Źródło danych: *Sprawozdania MPiPS-03*

Ponadto według danych uzyskanych z Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego w 2010 r., na terenie województwa funkcjonowało 11 rodzinnych domów dziecka (2009 r. – 7) i było w nich łącznie 68 miejsc.

d. Adopcje

W roku 2010 r. w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało osiem Ośrodków Adopcyjno-Opiekuńczych. Ośrodki te umożliwiły przeprowadzenie procedur adopcyjnych, zakończonych umieszczeniem dziecka pozbawionego domu rodzinnego w rodzinie adopcyjnej.

Tabela nr 16. Działania ośrodków adopcyjno-opiekuńczych

Lp.	Rodzaj danych	Rok					
		2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.	Liczba małżeństw przeszkolonych do przysposobienia (adopcji) dziecka	58	57	69	55	52	46
2.	Liczba małżeństw, które adoptowały dziecko (dzieci)	59	54	58	68	69	78
3.	Liczba dzieci adoptowanych	74	72	77	82	81	96
4.	Liczba dzieci oczekujących na adopcję	32	30	53	26	35	41
5.	Liczba udzielonych porad	977	1.560	1.528	1.515	812	1.082

Źródło danych: *Materiały własne ROPS;*

e. Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze

Dzieci pozbawione domu rodzinnego, które nie zostały objęte rodzinnymi formami opieki zastępczej, zmuszone są przebywać w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Tabela nr 17. Liczba całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych w latach 2005-2010

Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze	2005	2006	2007	2008	2009	2010
a) socjalizacyjne *)	20	21	22	22	14	14
b) wielofunkcyjne *)	-	-	1	2	12	12
c) rodzinne	21	19	15	14	10	10
d) interwencyjne	-	-	4	3	1	1

Źródło: Dane z zasobów własnych

*) Uwaga: w związku ze zmieniającymi się przepisami część placówek socjalizacyjnych (domów dziecka) stopniowo przekształcała się w placówki wielofunkcyjne, które aktualnie pełnią 3 funkcje: opieki całodobowej, wsparcia dziennego (świetlice) oraz zadania z interwencji kryzysowej.

IV. Analiza SWOT

W oparciu o diagnozę sytuacji rodzin w województwie warmińsko-mazurskim, Zespół ds. opracowania *Programu* dokonał analizy SWOT, wskazując mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, tj. czynniki wewnętrzne i zewnętrzne mające wpływ na funkcjonowanie rodzin.

Cel główny: Rodzina w województwie warmińsko-mazurskim silniejsza ekonomicznie, społecznie, kulturowo oraz wydolniejsza w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych	
<u>Mocne strony</u>	<u>Słabe strony</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Młode społeczeństwo, dodatni przyrost naturalny. 2. Posiadane środki zewnętrzne. 3. Określone obszary rozwojowe (<i>Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku</i> oraz <i>Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2015 roku</i>). 4. Uczelnie wyższe w regionie. 5. Rada ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego powołana przez Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego. 6. Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny. 7. Rosnący poziom wykształcenie ludzi młodych. 8. Rozwój ekonomii społecznej w województwie. 9. Możliwość angażowania się w działalność organizacji pozarządowych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niska świadomość roli rodziny oraz konieczności wspierania jej poprzez wdrażanie działań prorodzinnych w środowiskach lokalnych. 2. Mała aktywność środowisk przy opracowywaniu i wdrażaniu gminnych i powiatowych strategii polityki społecznej. 3. Słaba współpraca i współdziałanie podmiotów działających na rzecz rodziny (koordynacja). 4. Słabe przygotowanie do pełnienia ról w małżeństwie i rodzinie oraz budowania więzi rodzinnych. 5. Rosnąca niewydolność rodziców w procesie wychowawczym. 6. Niewystarczające przekazywanie pozytywnych wzorców ze strony rodzin (przekazywanych pokoleniowo). 7. Zbyt mała aktywność własna i roszczeniowe zachowania wielu rodzin. 8. Wysoki poziom długotrwałego bezrobocia i równocześnie niska aktywność zawodowa. 9. Niskie dochody z pracy. 10. Brak mechanizmów przeciwdziałających migracji młodych i wykształconych osób. 11. Niskie kwalifikacje osób bezrobotnych.
<u>Szanse</u>	<u>Zagrożenia</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki zewnętrzne (fundusze strukturalne). 2. Polityka państwa sprzyjająca zatrudnieniu. 3. Otwarty rynek pracy w UE. 4. Rozwój ekonomii społecznej uwzględniony w polityce państwa. 5. Nowe uregulowania prawne dotyczące rodziny (m. in. ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). 6. Uregulowania prawne UE. 7. Uregulowania prawne sprzyjające aktywnemu uczestnictwu rodziny w rozwiązywaniu własnych problemów. 8. Przedmiot „Przygotowanie do życia w rodzinie” realizowany przez szkoły. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niewystarczające środki na realizację wdrażanych ustaw. 2. Kryzys gospodarczy. 3. Przepisy utrudniające samodzielną aktywność zawodową rodzin. 4. Wysokie koszty pracy. 5. Przepisy ograniczające możliwość skutecznej aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. 6. Ograniczona polityka prorodzinna państwa. 7. Niskie progi dochodowe, uprawniające do świadczeń z systemu zabezpieczeń społecznych. 8. Brak ustawowych zapisów wspierających dietność rodzin. 9. Promowanie przez „autorytety medialne” wzorców i zachowań negujących trwałość małżeństwa i rodziny jako wartości oraz lansujących inne rozwiązania.

V. Cel główny, cele szczegółowe i działania *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016* oraz wskaźniki osiągnięcia celów i podmioty realizujące.

Na podstawie dokonanej diagnozy sytuacji rodzin w województwie oraz na podstawie obowiązującego stanu prawnego, w oparciu o doświadczenia zawodowe specjalistów Zespołu Roboczego, zdefiniowano cel główny *Programu*.

Działania przewidziane w poszczególnych celach szczegółowych umożliwią realizowanie na szczeblu wojewódzkim oraz w środowiskach lokalnych polityki prorodzinnej, rozumianej jako stwarzanie warunków prawnych, ekonomicznych i społecznych umacniających rodzinę, zapewniających jej trwałość, rozwój oraz właściwe wypełnianie przez nią podstawowych zadań.

1. Cel główny *Programu*:

Rodzina w województwie warmińsko-mazurskim silniejsza ekonomicznie, społecznie, kulturowo oraz wydolniejsza w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych

2. Cele szczegółowe, działania i wskaźniki osiągnięcia celów *Programu*:

- **Cel szczegółowy I:** *Wzrost społecznej świadomości roli trwałego małżeństwa jako podstawy silnej i aktywnej rodziny*

Działanie 1: Wspieranie i promowanie właściwego przygotowania się do małżeństwa i rodzicielstwa.

Działanie 2: Inicjowanie wdrażania nowych form prowadzenia zajęć z przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie” oraz doskonalenia w tym zakresie pedagogów.

Działanie 3: Propagowanie wydawnictw, stron internetowych, przekazów medialnych, ukazujących prawidłowy model życia małżeńskiego.

Działanie 4: Badania dotyczące świadomości przygotowania do małżeństwa.

○ Wskaźniki:

- Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach „Wychowanie do życia w rodzinie”;
- Procent uczniów uczestniczących w zajęciach „Wychowanie do życia w rodzinie”;
- Wzrost liczby poradni małżeńskich;
- Liczba uczestników kursów przedmałżeńskich;
- Liczba prac badawczych.

○ Podmioty realizujące:

- Samorządy oraz jednostki organizacyjne: województwa, powiatów i gmin;
- Uczelnie wyższe;
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe.

- **Cel szczegółowy II:** *Wzrost społecznej świadomości roli rodziny jako podstawowego środowiska funkcjonowania człowieka*

- Działanie 1: Inicjowanie opracowywania gminnych programów wspierania rodziny i realizacji polityki prorodzinnej.
- Działanie 2: Inicjowanie opracowywania powiatowych programów wspierania rodziny, rozwoju systemu pieczy zastępczej i realizacji polityki prorodzinnej,
- Działanie 3: Wspieranie rozwoju inicjatyw prorodzinnych w zakresie pomocy w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny i ukazywaniu pozytywnych wzorców.
- Działanie 4: Promowanie i współorganizowanie konkursów dotyczących rodziny.
- Działanie 5: Propagowanie przez Samorząd Województwa wydawnictw, stron internetowych, przekazów medialnych ukazujących prawidłowy model życia rodzinnego.

- Wskaźniki:

- Liczba gminnych programów dotyczących wspierania rodziny i realizacji polityki prorodzinnej;
- Liczba powiatowych programów dotyczących wspierania rodziny, rozwoju systemu pieczy zastępczej i realizacji polityki prorodzinnej;
- Wzrost liczby gminnych komisji ds. rodziny;
- Wzrost liczby powiatowych komisji ds. rodziny;
- Liczba konkursów dot. rodziny, organizowanych we współpracy z Samorządem Województwa;
- Liczba informacji zamieszczonych w danym roku na stronie Urzędu Marszałkowskiego, dotyczących spraw rodziny;
- Liczba szkół realizujących przedmiot „Wychowanie do życia w rodzinie”;
- Co najmniej 70% gmin włączających się w kolejne edycje Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny;
- 100% powiatów włączających się w kolejne edycje Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny.

- Podmioty realizujące:

- Samorzady oraz jednostki organizacyjne: województwa, powiatów i gmin;
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe.

- **Cel szczegółowy III:** *Wzrost umiejętności rodziców w procesie wychowania dzieci i młodzieży*

- Działanie 1: Inicjowanie, propagowanie i współudział w tworzeniu „Szkół dla rodziców i wychowawców”.
- Działanie 2: Propagowanie tworzenia placówek wsparcia dziennego prowadzonych w formie opiekuńczej (w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych), specjalistycznej i w formie pracy podwórkowej, realizowanej przez wychowawcę oraz propagowanie współuczestniczenia rodziców w zajęciach.

Działanie 3: Promowanie współpracy lokalnych podmiotów z rodzicami (tj. przedszkoli, szkół, parafii, ośrodków kultury, sportu itp.) w sprawach wychowawczych.

Działanie 4: Promowanie tworzenia klubów i grup wsparcia dla rodziców.

o Wskaźniki:

- 80% gmin, na terenie których prowadzone są warsztaty w ramach programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”;
- Wzrost liczby osób uczestniczących w warsztatach w ramach „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców”;
- Wzrost liczby placówek wsparcia dziennego;
- 100% gmin, w których funkcjonują placówki wsparcia dziennego;
- 100% powiatów, w których funkcjonują placówki wsparcia dziennego.

o Podmioty realizujące:

- Samorządy oraz jednostki organizacyjne: województwa, powiatów i gmin;
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe.

• **Cel szczegółowy IV: Rodzina bardziej samodzielna ekonomicznie oraz aktywniejsza społecznie i zawodowo**

Działanie 1: Promowanie aktywności młodego pokolenia, m. in. w ramach wolontariatu – np. Samorządowy Konkurs „Ośmiu Wspaniałych”.

Działanie 2: Wspierania rozwoju podmiotów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu, form aktywności w ramach dostępnej bazy oraz organizacji zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży, zwłaszcza na terenach wiejskich.

Działanie 3: Współpraca Samorządu Województwa z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, dotycząca form aktywizacji zawodowej rodzin oraz ukazywania zagrożeń związanych z podejmowaniem pracy w „szarej strefie”.

Działanie 4: Promocja dobrych praktyk (organizowane konkursy, działania finansowane z EFS, firmy rodzinne, agroturystyka itp.).

Działanie 5: Promowanie wprowadzania przez przedsiębiorców elastycznych form pracy i czasu zatrudnienia, korzystnych dla organizacji życia rodzinnego.

Działanie 6: Promocja i wdrażanie planu działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, z uwzględnieniem poprawy sytuacji ekonomicznej rodzin.

o Wskaźniki:

- Wzrost liczby projektów aktywizujących społecznie i zawodowo mieszkańców województwa, realizowanych w oparciu o środki z Europejskiego Funduszu Społecznego;
- Wzrost liczby uczestników projektów aktywizujących;
- Procentowy wzrost aktywności zawodowej osób w województwie;
- Funkcjonowanie czterech ośrodków wsparcia ekonomii społecznej;
- Wzrost liczby spółdzielni socjalnych, CIS-ów, KIS-ów, MKIS-ów i ZAZ-ów.

- Podmioty realizujące:
 - Samorządy oraz jednostki organizacyjne: województwa, powiatów i gmin;
 - Organizacje pozarządowe;
 - Kościoły i związki wyznaniowe;
 - Uczelnie wyższe;
 - Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
 - Media;
 - Zrzeszenia pracodawców;
 - Przedsiębiorstwa społeczne.

- **Cel szczegółowy V:** *Rodzina objęta szerszym i bardziej dostępnym wsparciem w środowisku życia*
 - Działanie 1: Promowanie rozwiązań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.
 - Działanie 2: Upowszechnianie konieczności wzmocnienia rodzin poprzez rozwój poradnictwa rodzinnego oraz dostępności do specjalistów pracujących z rodziną, zwłaszcza na terenach wiejskich.
 - Działanie 3: Wspieranie wprowadzania nowych form i metod pracy z rodziną (konferencja grupy rodzinnej-KGR, krótkoterminowa terapia skoncentrowana na rozwiązaniu problemu-TSR, pedagog ulicy, duszpasterze rodzin, mediatorzy rodzinni, wolontariat – w tym wolontariat rodzin).
 - Działanie 4: Promowanie i wspieranie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz pomocy materialnej dla uczących się dzieci i młodzieży.
 - Działanie 5: Tworzenie partnerstw i zespołów interdyscyplinarnych na rzecz wspierania i ochrony rodziny.
 - Działanie 6: Rozwój infrastruktury i usług w zakresie wspierania rodziny, poradnictwa specjalistycznego, systemu pieczy zastępczej oraz przysposobienia dzieci.
 - Działanie 7: Inicjowanie współpracy jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji pozarządowych w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.
 - Działanie 8: Inspirowanie budowania systemu wsparcia rodzin, zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
 - Działanie 9: Profesjonalizacja kadr pomocy i integracji społecznej w ramach różnych form dokształcania (np. szkolenia, warsztaty, kursy z zakresu pracy z rodziną).
 - Działanie 10: Wspieranie rodzinnej pieczy zastępczej dla dzieci pozbawionych częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej oraz ich powrotu do rodziny naturalnej.
 - Działanie 11: Systematyczne promowanie przysposobienia dzieci jako skutecznej formy pomocy dziecku pozbawionej opieki rodziny naturalnej.
 - Działanie 12: Wspieranie właściwej współpracy ośrodka adopcyjnego m. in. z: asystentami rodziny, koordynatorami rodzinnej pieczy zastępczej, organizatorami rodzinnej pieczy zastępczej, placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, podmiotami leczniczymi, placówkami oświatowymi, jednostkami

organizacyjnymi pomocy społecznej, sądami i policją w zakresie sprawnego określania sytuacji prawnej dziecka, umożliwiające skrócenie czasu przeprowadzenia procedury przysposobienia.

Działanie 13: Podejmowanie i wdrażanie działań umożliwiających właściwe i skuteczne prowadzenie procedur przysposobienia.

Działanie 14: Inspirowanie wsparcia dla dzieci i młodzieży z rodzin migrujących zarobkowo.

Działanie 15: Wspieranie rodziny w przeciwdziałaniu demoralizacji, przestępczości i uzależnieniom wśród dzieci, młodzieży i dorosłych.

Działanie 16: Promowanie skutecznych rozwiązań na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych rodzin oraz zapobiegania eksmisjom.

o Wskaźniki osiągnięcia:

- Wzrost liczby poradni rodzinnych;
- Wzrost liczby przeszkolonych pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i organizacji pozarządowych w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- Funkcjonowanie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w każdym powiecie;
- Liczba rodzin zastępczych;
- Liczba dzieci objętych pieczą zastępczą (rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze);
- Liczba rodzinnych domów dziecka;
- Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych;
- Liczba dzieci adoptowanych;
- Liczba dzieci oczekujących na adopcję;
- Liczba osób przeszkolonych do przysposobienia dziecka;
- Liczba dzieci i młodzieży korzystających ze stypendiów.

o Podmioty realizujące:

- Samorządy oraz jednostki organizacyjne: województwa, powiatów i gmin;
- Uczelnie wyższe;
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe;
- Media;
- Policja;
- Sądy.

VI. Realizacja oraz monitorowanie Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016.

1. Finansowanie *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016.*

Warunkiem wdrażania *Programu* jest zapewnienie w corocznym budżecie Województwa Warmińsko-Mazurskiego określonych środków finansowych na realizację zadań przyjętych w *Programie*.

Ponadto ważnym elementem gwarantującym właściwą realizację *Programu* będzie uzyskiwanie środków z budżetu państwa oraz dodatkowych środków zewnętrznych na działania określone w *Programie*.

Wdrażanie części działań nie wymaga dodatkowych nakładów finansowych i będą one realizowane w ramach bieżącej działalności Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

2. Harmonogram realizacji *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016*.

Program będzie wdrażany na podstawie opracowanego harmonogramu, który co roku będzie uszczegóławiany w formie Planu pracy i realizowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Program będzie realizowany przy współpracy z lokalnymi samorządami, instytucjami i placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, które zajmują się sprawami rodziny.

3. Monitorowanie *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016*.

Program jest dokumentem otwartym. Informacji do przygotowania kolejnych Raportów z monitoringu realizacji *Programu* będą udzielały następujące podmioty:

- Wydział Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego,
- Departament Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Jednostki organizacyjne pomocy społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Urząd Statystyczny,
- Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie,
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie,
- Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli,
- samorządy powiatów, gmin,
- ośrodki adopcyjne z terenu województwa warmińsko-mazurskiego,
- organizacje pozarządowe,
- Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie,
- i inne.

Monitorowanie *Programu* będzie odbywało się systematycznie co dwa lata w oparciu o przyjęte wskaźniki.

VII. Zespół ds. opracowania *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016*

Lp.	Imię i Nazwisko	Funkcja
1.	Wiesława Przybysz	Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej (ROPS) Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego
2.	Joanna Karpowicz	Z-ca Dyrektora ROPS Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego
3.	Anna Piotrowska-Prot	Przedstawiciel ROPS
4.	Mateusz Świątecki	Przedstawiciel ROPS
5.	Witold Uziello	Wydział Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego, Przedstawiciel Wojewody Warmińsko-Mazurskiego
6.	Michał Tatarek	Pełnomocnik Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego ds. Wdrażania Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
7.	Wojciech Prokocki	Starosta Bartoszycki, Przedstawiciel Konwentu Powiatów Województwa Warmińsko-Mazurskiego
8.	Bożena Olszewska-Świtaj	Wójt Gminy Górowo Iławeckie, Przedstawiciel Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich
9.	Andrzej Taborski	Przedstawiciel Rady ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego
10.	Dr hab. Ewa Kantowicz, prof. UWM	Wydział Nauk Społecznych, Przedstawiciel Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
11.	Jerzy Świąszkowski	Przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Kuratora Oświaty
12.	Małgorzata Bojarowska	Przedstawiciel Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie
13.	Teresa Bronowska	Sędzia wizytator, Przedstawiciel Sądu Okręgowego w Olsztynie

14. Wiktor Sienicki Sędzia,
Przedstawiciel Sądu Rejonowego
w Olsztynie
15. Elżbieta Kuczmarska Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy
Rodzinie w Iławie,
Przedstawiciel Konwentu Dyrektorów PCPR
Województwa Warmińsko-Mazurskiego
16. Ewa Szerszeniewska Dyrektor Miejskiego Ośrodka
Pomocy Społecznej w Olsztynku
17. Halina Miłosz Miejski Ośrodek Poradnictwa
Specjalistycznego i Socjalnego,
Przedstawiciel MOPS w Olsztynie
18. Joanna Polańczuk Dyrektor Gminnego Ośrodka
Pomocy Społecznej w Rozogach
19. Marta Urban-Burdalska Ośrodek Poradnictwa i Terapii,
Przedstawiciel Stowarzyszenia
Persona Humana w Olsztynie
20. Ks. Dr Michał Tunkiewicz Podyplomowe Studium Nauk o Rodzinie
UWM,
Przedstawiciel *Forum Prorodzinne*
21. Mirosława Grochalska Dyrektor Miejskiego Ośrodka
Pomocy Społecznej w Elblągu